

Deseti Brat: Josip Jurčič

Literarna zvrst

Delo Deseti brat je prvi slovenski roman. Roman je najobširnejše epsko delo v prozi. To je pripoved, ki ima številna poglavja, dogajanje je zapleteno in ponavadi zajema daljše časovno obdobje. V njem nastopa množica književnih oseb, značaj osrednje pa se razvija v samem dogajanju romana. V romanu odsevajo medčloveški odnosi in družbene razsežnosti časa in kraja dogajanja.

Kratka vsebina

Lovre Kvas je učitelj, ki iz Ljubljane pride na grad Orešček poučevati graščakovega sina. Med potjo na grad se Lovre izgubi. Pot mu pokaže Deseti brat, s pravim imenom Martinek Spak. Ta se mu zdi zanimiv, a mu hkrati vzbuja dvome. Že ob prihodu na grad se Lovro zaljubi v graščakovo hčer. Vendar je ta vseč tudi sosedovemu Marjanu, s katerim naj bi se poročila. Kvas je vsak dan, ki ga preživi na gradu bolj zaljubljen v Manico, a si tega ne upa priznati. Ko končno zbere pogum in Manici izpove svoja čustva, mu ona pove, da ga tudi ona ljubi. Vendar svoje sreče ne more uživati, kajti par mora svoja čustva skrivati pred graščakom Benjaminom. Edini, ki pozna njuno skrivnost je Deseti brat. Zgodi se, da je za to ljubezen izve tudi Marjan. Le ta Lovretu zagrozi, da naj zapusti družino in da bo v nasprotnem primeru vse povedal očetu. Lovro se za grožnje ne zmeni, prizadenejo pa Martineka, ki prisluškuje pogovoru. Med njima se vname prepir in Martinek Marjana pretepe do nezavesti, Marjan pa Martineka smrtno rani z puško. Martinek se zateče k Krjavlju, nezavestnega Marjana pa najde stric Dulef. Za Marjanove poškodbe obtožijo Lovreta, a se kmalu izkaže, da ni kriv. Deseti brat spozna, da se mu smrt že neutrudno bliža, zato Lovretu izda svoje resnično poreklo. Njegova zgodba je zelo pretesljiva. Marjanov oče, ki se izkaže tudi za očeta Desetega brata, pobegne. Živemu sinu pa zapusti denar. Tudi Lovretu, njegovemu nečaku, pa zapusti grad Polesek. Lovre se poroči z Manco, Marjan pa vzame za ženo zdravnikovo hči. Marjan in Lovro postaneta zelo dobra prijatelja, saj ju družijo skrivnosti, da sta bratranca.

Martinekova zgodba:

Peter Kaves ima veliko željo po denarju in uspehu zato študira medicino. Ko zdravi Majdaleno, se ta vanj zaljubi. Ker izve, da bi s poroko pridobil veliko denarja se poroči z njo. Pri dedovanju pa gre nekaj narobe in dedič postane nekdo drug. Kaves ženo zapusti, čeprav je ta ravno noseča. Majdalena prebija hude čase in se bori proti duševni neuravnovešenosti. Ko umre, sinu Martineku zapusti pisma, in ta se odpravi iskat očeta. Na poti dobi vzdevek Deseti brat, ki si ga kasneje tudi prisvoji. Dr. Kaves se medtem preimenuje v dr. Piškava. Ko Martinek bere materina pisma, prepozna svojega očeta. Spak spozna tudi Piškavega drugega sina, svojega polbrata Marijana. Vendar se brata ne razumeta dobro. Deseti brat očeta s pismi izsiljuje in od njega dobiva denar.

Glavne osebe in situacije v katerih se znajdejo

LOVRO KVAS

Lovro Kvas se je rodil kmečki družini in tako se je moral že v rani mladosti spopadati z revščino. Ker je bil nadpovprečno bister mu je s pomočjo dobrotnikov uspelo oditi v mesto na šolanje. Po končanih nižjih šolah se je Lovre izšolal za domačega učitelja. Pri

tem dobi občutek, da mora nekemu služiti in, da ni sam svoj gospod. Kljub temu da ga je družina pri kateri je služboval lepo sprejela se ni mogel znebiti občutka da je odveč, da živi pri tujih ljudeh, sedi za tujo mizo in da je le plačan človek. Ko se zaljubi v Manico, se počuti ne dovolj dobrega zanjo, kajti nima ji nič dati. V liku tega junaka je tudi največ avtobiografskih potez pisatelja Josipa Jurčiča.

MARTINEK SPAK

Je oseba, ki povezuje vse zgodbe v romanu. Mati mu je nezavedno vcepila sovraštvo do očeta, ki ga nikoli ni poznal. Po materini smrti se Martinek odpravi po svetu, z željo, da poišče očeta in se mu maščuje, za vse kar je preživela njegova mati. Ko hodi po svetu ga zaradi njegovega veselega značaja in posebnih lastnosti ljudje kličejo Deseti brat. Nekega dne Martinek po naključju najde očeta. Od tistega trenutka dalje mu neprestano očita grehe, ki jih je prizadel njegovi materi. Želi se mu maščevati, saj je njegovo mater pahnil v blaznost. Ta dejanja so popolnoma v nasprotju z njegovim značajem, saj je bil včasih prijazen, dobrosrčen in malo poseben človek, ki je rad pomagal ljudem in jim s svojim bistrim umom pomagal rešiti tudi marsikatero težavo. Martinek se sicer zaveda, da njegovo ravnanje ni pravilno in ima zaradi tega slabo vest. Enako sovraštvo kot do očeta pa goji le še do Marijana Piškava, svojega polbrata. Zaradi Marjana Martinek umre. Pred smrtjo pa se končno pokesa. Pokliče svojega očeta in mu pove, da mu je mama odpustila vse njegove grehe. Tudi sam mu odpusti in z mirnim srcem umre.

DOLEF

Dolef je brat gospoda Benjamina, lastnika Slemenic. Je človek, ki je uničil svoje življenje. Sicer je izjemno bister človek, a se je že v mladosti začel vdajati pijači in se ji kljub temu da se je zavedal kam ga vodi ni odrekel. V knjigi je predstavljen kot nekakšen filozof, ki je kljub svojim letom in zapitosti še vedno bistrega uma. Največkrat ga lahko najdemo v vaški gostilni. Njegova smrt se sklada z življenjem, ki ga je živel, kajti pijan zmrzne v snegu pred svinjaki. Pisatelj tukaj poudari tragično usodo zavrženega človeka, ki si je tako življenjsko pot izbral sam.

PETER KAVES – GOSPOD PIŠKAV

Peter Kaves oziroma gospod Piškav je lastnik grada Polesk. Je zelo samotarski, redkobeseden človek, ki le redkokdaj zaide med ljudi. V svoji mladosti je naredil veliko grehov, ki so se mu v kasnejšem življenju maščevali. Kot otrok je bil reven kmečki deček, zato si je že od nekdaj želel denarja in obilja. Izšolal se je za zdravnika in se kasneje poročil z svojo pacientko in bogato dedinjo Majdaleno. Ko pa je izvedel, da denarja ne bo dobil, jo je zapustil. Odšel je na Dunaj in si z opravljanjem svojega poklica nagrabil precejšno bogastvo in se nato znova poročil. V drugem zakonu se mu je rodil drugi sin Marijan. Ko je ugotovil, da njegova žena ni to, za kar se izdaja, jo je zapustil in se z sinom Marijanom preselil na grad Polesk. V tem času je že spoznal svoje napake. Zavedal se je da se mu je usoda maščevala na enak način, kot je on prizadel svojo prvo ženo. V tem času pa ga najde njegov prvi sin Martinek in mu začne vzbujati slabo vest. Spominja ga na vse storjene grehe. Kljub temu, da ga Peter Kaves velikokrat prosi odpuščanja, mu Martinek noče odpustiti in ga s pismi še naprej izsiljuje. Kljub Petrovem težkemu značaju pa je moč čutiti, da svojega sina Marijana močno ljubi, le da tega nikoli ne pokaže. To dokaže tudi na koncu, ko se iz ljubezni do svojega sina

Marijana ubije, saj se boji da bi mu pisma Martinekove matere škodila, če bi prišla v javnost.

MARIJAN PIŠKAV

Marijan je očetovo popolno nasprotje. Je vesel, družaben človek, ki rad hodi na lov in se zabava v družbi vaških fantov. Med vaškimi ljudmi je zelo cenjen. Veliko časa je preživel tudi na gradu Slemenice. Ljudje so skleпали, da se bo omožil z grajsko hčerjo Manico. Vendar je Marijan brez razloga sovražil svojega polbrata Martineka in nehote ter po naključju povzroči celo njegovo smrt. V nekem trenutku je brezobziren in napadalen tudi do Lovra. Z njim se kasneje spoprijatelji in mu pomaga ohranjati stik z Manico, ko Lovre odide študirat. Klub temu, da izgubi Manico in očeta je na koncu srečen v zakonu z zdravnikovo hčero.

KRJAVELJ

Krjavelj je bil vaško čudo. O njegovi preteklosti ni bilo znanega nič. Pred desetimi leti si je z lastnimi rokami postavil hišo na Obrščakovi njivi. Preživljal se je s prodajanjem smole, ki jo je nabiral v gozdu in z drugimi priložnostnimi deli. Ljudje so ga imeli za neumnega, a so kljub temu radi poslušali zgodbe, ki jih je pripovedoval. Tem zgodbam se vi vaščani posmehovali in mu niso verjeli, da so resnične. Krjavelj je v dobrih odnosih tudi z Desetim bratom. V situaciji, ko vaški možje Martineka postavljajo pod vprašaj, se Krjavelj postavi na njegovo stran in ga brani pred hudimi besedami.

BENJAMIN

Benjamin je lastnik gradu Slemenice. Je preprost človek z meščanskimi koreninami. Ni zelo izobražen, vendar je po očetovi smrti podedoval veliko posest. Zaradi preprostosti, zelo rad govori o kmečkih opravilih in pri njih tudi sodeluje. Klub temu da je premožen človek, še vedno teži k temu, da bi pridobil še več, in prav tega Lovro pri njem ne razume, kar izrazi tudi v pismu svojemu prijatelju.

Oblika in zgradba

Roman je razdeljen na petindvajset poglavij. Poleg tega pa se deli na dva dela, Prvi del je sintetične zgradbe. Prpoveduje o glavni osebi Lovretu Kvasu in njegovem bivanju pri graščaku. Postopoma opisuje dogajanje v vrstnem redu, kot so si sledili dogodki. Med to zgodbo se odvije še analitična zgodba. To je predvsem Martinekova zgodba, ki je skozi celo knjigo zavita v skrivnost, razkrije pa se nam šele na koncu. To je poseg v preteklost, analiza preteklosti. Govori o preteklosti Desetega brata in pojasni njegovo vedenje in dejanja v sintetičnem delu. Obe zgodbi se med seboj stalno prepletata, veže pa ju Martinek Spak, deseti brat. Kljub temu, da je naslov romana Deseti brat, Martinek ni glavna oseba. Je le nekakšen povezovalni element.

Literarno obdobje

Jurčič je predstavnik realizma, zato tudi njegovo delo Deseti brat spada v to obdobje. Za realizem so značilni motivi iz vsakdanjega življenja. Opisuje meščanstvo in plemstvo in predvsem povzpetništvo teh slojev. Pravitako so liki monotoni, vsakdanji in povprečni, predvsem nižjega stanu. Zgodba se pogosto vrti okoli denarja. Sovraštvo je ponavadi eno

izmed osrednjih čustev. Pripovedovalec je vseveden in dogajanje opisuje obektivno ter razumsko. Kritizira stvarnost in podrobno opisuje vsako stvar.

Jezik in slog

Jezik je za naše čase starinski. Razlikuje se od lika do lika, kajti vsaka oseba v romanu ima zaradi drugačnega statusa oziroma značajskih lastnosti svoj način izražanja. Zgodbo pripovedujejo avtor in osebe v romanu. Pojavlja se tudi dialog.

Sporočilo besedila in osebno mnenje

Zgodba nam sporoča, da se vsaka krivica maščuje in dobrota poplača. Tako so se dr. Piškavu maščevali grehi, ki jih je prizadejal nekdanji ženi. Njegov sin Marijan pa je zaradi dobrote, kljub temu, da je izgubil očeta in Manico, nakoncu ostal srečen.

Zgodba se mi je zdela zanimiva, kajti dogajanje je bilo neprestano. Hkrati pa me je k branju vlekla želja, da bi izvedela skrivnost, ki jo je skrival Deseti brat. Zgodba nikakor ni dolgočasna in razvlečena.

O Avtorju

Josip Jurčič se je rodil na Muljavi leta 1844. Študija zaradi denarnih težav ni mogel dokončati. Da je lahko preživel, se je ukvarjal s pisanjem, svoja dela pa je objavljaval v vseh slovenskih častnikih. Postal je glavni urednik Slovenskega naroda, za katerega je delal do smrti. Bil je velik nasprotnik nemške nadvlade nad Slovenci, pravtako se ni strinjal z Ilirizmom, želel pa si je svobodno Slovenijo, ki pa je žal ni dočakal. Umrli je leta 1872. Knjigo Deseti brat je opremil Maksim Gaspari, izdala pa jo je Tiskarna ljudske pravice v Ljubljani okoli leta 1946.